

PÁZMÁNY PÉTER SZOBRÁNÁL.

Irta: Kornis Gyula.

A TE EGYIK legnagyobb alkotásod, az egyetlen fennállásának háromszázados évfordulóján a magyar katolikusok mélységes hódolatát és örökké nem múló háláját rakom le lábaid elé, Pázmány Péter. Amikor monumentális történeti személyiségednek kőbe vésett nemes alakja előtt megjelenünk, számot akarunk vetni arról, micsoda hatékony történetformáló energiák sugároznak felénk ma is hatalmas Géniuszodból: mire sugalmaz, mire tanít ma is a Te fényes szellemed? Mert a Te bihari földön termett ősmagyar egyéniséged csodálatos értelemmel és akaraterővel beállott az idők tovarobogó árába s ezt céltudatosan más irányba terelte. A Te példád tudja nekünk, törpe utódoznak megmutatni azt, hogyan lehet a magyar történetnek a Te korodhoz hasonló szomorú jelenét az eszmék erejével s tántoríthatatlan akarattal mássá, újjá, fejlődésképpé formálni.

Te *vallásos* ember voltál, a katolicizmus odaadó hű fia, melynek eszméiért minden erőddel küzdöttél, de sohasem erőszakkal, hanem mindig szellemi fegyverekkel. Hited értéktudata egész életedet egységesen fogta át, hosszú életednek magasabb értelmet, belső összefüggést és zártságot kölcsönzött. Megtanít életed arra, hogyan kell hitünket bátran megvallani, érette gyalázást szenvedni és érette tervszerűen cselekedni. A Te pályád a nemcsak beszélő, de aktív katolicizmus életformája.

Te filozófus is voltál, szilárd és öntudatos világnézettel: a világot és emberi életet nem *itt és most*, hanem örök egyetemes kategóriák szögéből nézted. Korunk eszmeanarchiája irigységgel tekinthet Reád s a Te nyomodon keresheti azokat az örökké friss vizű szellemi forrásokat, melyekből mint Aristotelesből, Szent Ágostonból, aquinói Szent Tamásból, Te merítettél.

Tervszerű és céltudatos *nagy kultúrpolitikus* voltál, mert tudtad, hogy vallásodat és nemzetedet csak a műveltség erkölcsi és értelmi erejével emelheted fel. Lassú, de szerves, alulról meginduló szervező munkába fogtál: a nevelés útján való lélekformálásba. Ezért minden szellemi és anyagi erődet iskolákra, konviktusokra, papképzésre és egyetemre fordítottad. A szellem erejétől, a kultúra hatalmától vártad a katolikus és a magyar sors jobbrafordulását.

Nemcsak valláspolitikus, de nagy magyar *nemzeti politikus* is voltál. A katolicizmus és a magyarság értéktudata, történeti aspirációi és cselekvési indítékai a Te Géniuszodban a legbensőbbben egyesültek. A Te magyarságod a késő utókor előtt mégis nem egyszer elhomályosodott: az irányzatos történetírás a bécsi udvar pusztá eszközének nézett. Pedig a Te valóságban edzett éles szemed jól látta, hogy hazádat geopolitikai helyzete miatt csakis Nyugat segítsége szabadíthatja fel. Jól láttad, hogy «mint a küszöb és ajtó között lévő ujj, úgy vagyunk mi a hatalmas császárok között». De kit is választhatnál volna a két császár közül, ha nem a keresztényt? Leveleid serege a közvetlen

bizonyosság tüzes, de józan magyarságod mellett. Nagy lelked a protestáns erdélyi fejedelemséget is minden áron megvédte, mert a magyarság bástyáját látta benne a török ellen.

A mai fecsegő pacifizmussal szemben Te valóban a *béke embere* voltál, mert fajszereteted féltette a nemzetet: aggódtál, hogy a «fogyatékos magyarság» az örökös harcban végleg elvérzik. Te már népszövetségi tervezettedben az örök békéről ábrándoztál. A harmincéves háború szörnyű pusztításai közepett úgy jellemezted a népek vezetőinek lelkét, mintha már a XX. században a világháború apokaliptikáját megélted volna: «Noha mindnyájan óhajtják a békét — írod — mégis mindnyájan háborúba sietnek . . . Ugyanazokkal az eszközökkel, amelyekkel a békét akarják előmozdítani, a háború tüzét szítják». S ennek csak a harmadik, a kereszténység ellensége, a török örvendezik s húz belőle hasznot. Ha a kereszténység mai legnagyobb ellenségét, a bolsevizmust tesszük az Iszlám helyébe, akkor már a világpolitikának mostani helyzetét is klasszikusan jellemezted.

A Te népszövetségi tervezettedből egyenes lelked eleve kiiktatta az egyetemes humanizmusnak azt a kenetes fitogtatását, amely manapság az erkölcsi idealizmus szépen csengő szavaiban önző hatalmi érdekeket, a világháborúban szerzett zsákmány örök megtartásának akaratát iparkodik elleplezni.

A Te egyenes államférfiúi személyiségedhez kell ma *politikai iskolába* járnunk. Te nem voltál részese barokk korod szófinomkodó, de álnok machiavellizmusának. A becsületes nyíltságot tartotta katolikus és magyar lelked a legjobb politikának. Minden kétszínűség, véleménypalástolás, kettős viselkedés, intrika és «álorca» távol maradt a Te politikai étoszodból. A kettős értelmű szavakat, a gyávaság e virágait, szíved mélyéből gyűlölted: katolikus hitedet s magyar meggyőződésedet mindenkivel szemben, fölfelé és lefelé, bátran vallottad. A gondolat szabad és őszinte nyilvánítása szemedben elemi erkölcsi kötelesség volt: «Rabságnál is nagyobb volna — üzented a Veled összehorgoló Eszterházy Miklós nádornak —, ha *libera opinio* és *libera vox* nem volna közöttünk».

A politika számodra nem hatalmi öncél volt, hanem elsősorban a nemzeti lélek gondozása, a magyarság kollektív tudatának pasztirációja: valóban *cura animarum*. Politikai hivatásod lényegében ugyanazon szellemű, mint főpapi küldetésed: ahogyan minden nagy nemzeti reformátorunk Zrínyin, a Te gyámfiadon keresztül Széchenyiig, akkép Te is, ezeket megelőzve, a nemzeti fejlődés első feltételének a belső erkölcsi megtisztulást, a nemzeti közlélek komoly, semmit el nem palástoló diagnózisát, magára eszmélő *önismeretét* tartottad. A nemzet erkölcsi újjászületését az önbírálattól és ebből folyó javaslástól vártad. Idevágó gondolataid és szuggeszióid fáklyák, melyek bevilágítanak nemzeded mai lelki sötétségébe is.

Politikád szilárd erkölcsének egyik forrása fejlett *jogérzéked*. Nagy jogászkod is voltál: jogi tudásod gazdag készletéből mindig meg tudtad védeni a katolicizmus és magyarság jogait királlyal, nádorral, országgyűléssel szemben is. A jogokat nem mint Neked *egyéni* előnyöket nyújtó szabadságokat fogtad fel, hanem mint a vallási vagy nemzeti *közösség* elidegeníthetetlen történeti javait, melyeket egyik nemzedéknek sértetlenül kell a másikra átszármaztatni. Bár az udvar embere voltál, a barokk korszaknak abszolút uralkodó ideálját a jog és erkölcs síkjára tóltad. Óvtad az uralkodókat a kevélységtől s a jogok lábball tiprásától, mert «Isten ki szokta szaggatni szárnyukat a fennen repülőeknek.» Úgy dörögsz már a hatalmi ember, a népek

diktátorai ellen, mintha ismernéd korunknak most ágaskodó politikai rendszereit.

Korod szelleme fölé emelkedve, már *népbarát államférfi* voltál : a szociális kérdés lényegét már átláttad és átélted. Lelked mélyén szeretted a köznépet is, mint a magyarság zömét s tisztában voltál ennek nemzetfenntartó jelentőségével. Nagy gondot fordítottál a köznépléleki gondozására, még a hódoltság területén is.

Új *nemzeti irodalmunk megalapítója* is vagy, mert az akkori köznyelvet irodalmi nyelvvé avattad. Amikor Richelieu bíboros Párizsban — főképp a francia nyelv művelésére — már tudományos akadémiát alapít, ugyanabban az évben Te még csak tudományegyetemnek vetted meg az alapjait, ahol az uralkodó nyelv a latin. De az a munka, amelyet nyelvünk kiművelésében egyedül kifejtettél, felér egy akadémiával : töröl metszett magyarossággal, nagyszerű eredeti szófordulataiddal, pompás írói művészetteddel, stílusod hatalmas energiájával irodalmunk nagyhatású klasszikusává emelkedtél. Nem tartotta fogva eredeti szellemedet korod latinos irodalmi műveltsége, mert nem a kiváltságos irodalmi műveltségű osztályra, hanem az egész nemzetre akartál hatni, aminek eszköze csakis a nemzeti nyelv lehetett. Nyelvünk mai romlása közepett a Te irodalmi munkáid nagy serege az egyik legfőbb forrás, amely nyelvünket megifjíthatja.

Végül példakép tiszteljük Benned az *akarat nagy hőstét*. Robusztus lényedben fényes eszed ellenére a primátus mégis az akaraté, amelynek kitűzött céljaid irányában egyenest feszülő szívós energiája minden Elédbe tornyosuló akadályt legyőzött. Alkotó szellem voltál, aki áttüzesedve eszményeidtől, ezek szolgálatában folyton cselekvésre törekedtél, tervszerű maradandó alkotásokban élted ki magadat. Mint Loyolai Szent Ignácnak, az akarat legnagyobb hőroszának fia, egész ember voltál s nem gyenge törtémesember : mindig tudtad, mit akarsz s egészen akartad, amit célul kitűztél. Mint akaratzenseni, egész lényedet akaratod tárgyára tudtad koncentrálni és soha sem engedted magadat ettől eltéríteni. Inगतag, akaratgyenge korunk Tőled tanulhatja meg, hogyan kell akarni.

Engedd meg, hogy újra megidézzem a három század távolából ide ragyogó szellemedet s élje rakjam a magyar katolikusok hódolatának jelképét : ezt a koszorút. A Te példád mutatja meg nekünk legjobban, hogyan kell akkor, amikor a nemzet történeti látóhatára a legsötétebben beborul, hitünk és hazánk sorsának céltudatos jobbrafordításán csüggedetlenül gondolkodni és érette cselekedni. A Te áldott szellemed lebegjen mindig felettünk !

TÁJ, SZOMBAT ESTÉN.

Irta: Eősze S. András.

*Ünnepe lesz, hát kimozdózott
lassú esővel s jegenyesor
fésüli most angyalhaját:
felhőt, mit kék szemébe
kócozott a szomorúság.*

*Hogy korán kelhessen, siet
már feküdni, csak elfujja
a napot még s mécskeket gyújt
álma elé, szentkép előtt
epedése mécskeket gyújt.*